

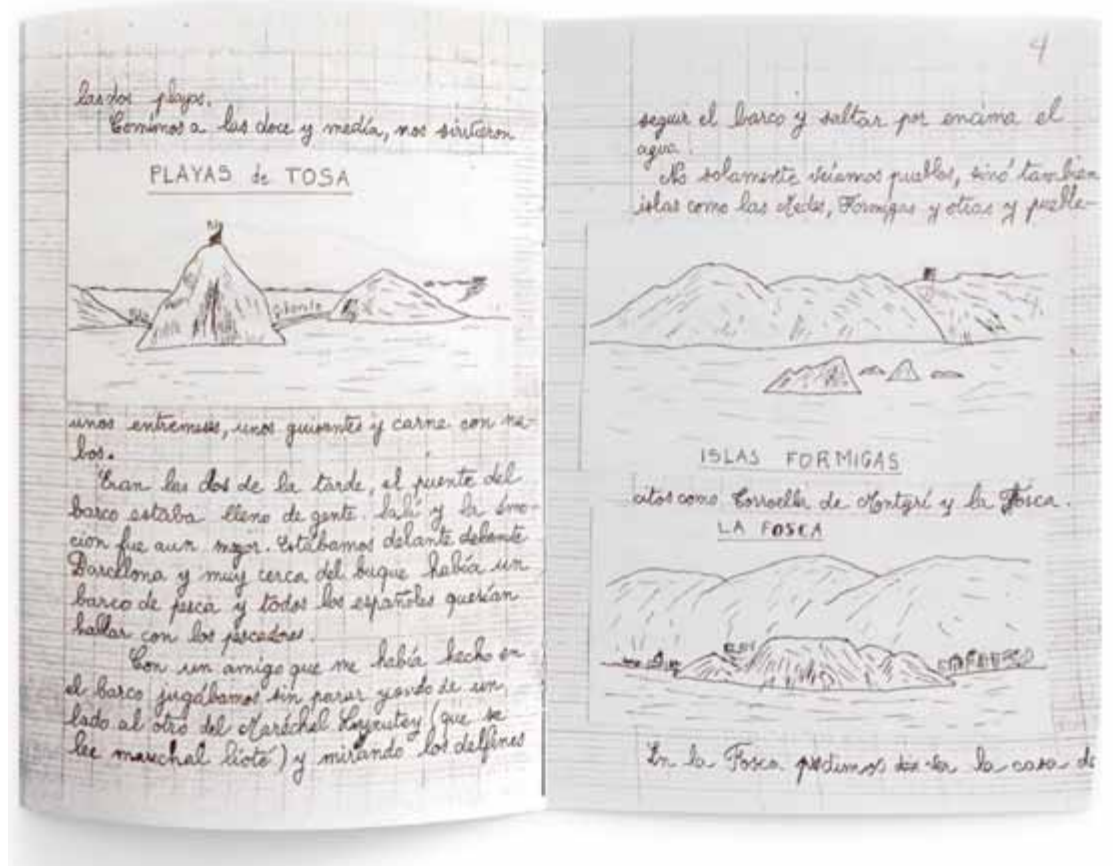
Una vida a l'exili

Salomó Marquès presenta una extensa biografia, que inclou cartes i textos inèdits, de Miquel Santaló i Parvorell, que permet aprofundir en la figura del professor i polític republicà que va haver d'emigrar a Mèxic

Fill d'una nissaga de mestres procedents de l'Alt Empordà, Miquel Santaló i Parvorell (Vilaur, 1887-Guadalajara, Mèxic, 1962) va ser un pedagog i geògraf de prestigi –director de l'Escola de Mestres de la Generalitat de Catalunya, autor de nombrosos manuals sobre educació i geografia–, a més d'un polític prolífic –fundador d'ERC, alcalde de Girona, diputat a les Corts Generals, ministre i conseller primer de la Generalitat, entre altres càrrecs–. Va morir l'1 de gener del 1962 al seu domicili de Guadalajara (Mèxic), on hi havia arribat vint anys abans, acompanyat de la seva família: els fills Adelina, Joana i Miquel Àngel i la dona, Adelina Cortina Benajas, d'origen valencià i també professora i directora de l'Escola Normal de Girona. Com bona part dels 300.000 republicans que el 1939 van passar la frontera perseguits pels guanyadors de la guerra i les seves ànsies de revenja, va ser un de tants exiliats que no van tornar mai a casa. Fisicament potser no, però simbòlicament sí que ho va fer quan a l'any 2008 la seva maleta, carregada de records, va tornar-hi arran de la donació de la seva filla Adelina al pedagog Salomó Marquès.

Confessa Marquès, l'investigador que fa anys que treu a la llum la feina silenciada dels mestres republicans, que encara se li posa la "pell de gallina" en recordar l'instant en què Adelina Santaló va exclamar: "Ja t'ho pots endur." Han passat set anys des d'aleshores i *La maleta de l'exili*, que és com es coneix, està exposada a l'entrada del Museu Memorial de l'Exili (Mume) de la Jonquera, tota la documentació que contenia, digitalitzada i consultable a l'Arxiu Municipal de Girona i ha donat peu a la col·lecció de Pagès Editors que porta aquest nom. Les primeres publicacions són *Nau de l'esperança. Antologia de contes i poemes*, de Josep M. Murià (director de la col·lecció) i *Miquel Santaló i Parvorell. Professor i polític republicà*, de Salomó Marquès, que enceta la nova sèrie que es dedicarà a temàtiques sobre l'exili.

El volum de Marquès, presentat recentment a Girona, és un llibre de divulgació que, a més d'una extensa biografia de Santaló –que comprèn l'etapa catalana i també la mexicana– conté una segona part on

MIQUEL SANTALÓ I PARVORELL
Salomó Marquès
Editorial: Pagès
Lleida, 2015
Pàgines: 160
Preu: 14 euros

s'ofereixen textos, alguns d'inèdits, escrits pel mateix Santaló, agrupats temàticament. Són cartes a la família, als amics, als col·legues polítics, articles a la premsa i a revistes de caire pedagògic i polític, informes polítics, i altres documents estudiats per Salomó Marquès.

Diaris personals, inèdits

Entre les aportacions més destacades del llibre, destaquen alguns elements inèdits de la biografia del professor i polític gironí referents sobretot a la seva estada a l'exili francès i mexicà. Una documentació que Marquès ha descobert a partir de dos diaris personals que, donada la seva vàlua, demanen a crits la seva pròpia publicació.

En primer lloc, el dietari d'Adelina Santaló, la filla, en què descriu en francès i quan tan sols tenia setze anys l'exili en terres franceses. Anys en què Santaló i la seva família es van instal·lar a Seta, portant a terme una doble activitat: per una banda, atendre les qüestions familiars, especialment intentant resoldre la sortida de la família de França cap a algun país americà. Per l'altra, les gestions diplomàtiques a favor dels republicans exiliats.

Derrotats i barallats

En segon lloc, destaca el dietari que Miquel Àngel, fill de Miquel Santaló, va deixar escrit. Títulat *Travesía del Atlántico 1942*, descriu amb total minuciositat la vida del dia a dia a bord del vaixell que va conduir a ell –amb tretze anys d'edat– i la seva família del port de Marsella a Mèxic. Prop de tres mesos de trajecte d'un relat d'un valor extraordinari en què es descriuen situacions diverses viscudes a bord del vaixell, explicant què menjaven o fins i tot què cantaven. “*¡Qué buen rato he pasado oyendo estas canciones catalanas y asturianas, qué tristeza, qué emoción, cuántos recuerdos, sobre todo cuando cantaron el ‘Cant de la Senyera’ y el ‘Empordà’ y cuando bailaron los bailes catalanes porque son cosas de mi patria, de mi región!*”, detalla el jove en un fragment del seu diari.

Menys alegre és l'escena que va viure el dijous 8 d'octubre de 1942, quan explica “una discussió desagradable” que va presenciar arran de la mort d'una nena de sis mesos. Els pares, republicans catalans, volien que la senyera cobrís el cos de la seva filla al moment de llançar-lo al mar tal com estableix la llei marítima en cas de defunció. El problema va sorgir quan els republicans espanyols s'hi van oposar i aquest fet va desencadenar una lamentable picabaralla dialèctica que Salomó Marquès resumeix amb dos adjectius: “a més de derrotats, barallats”. Una constant, com bé remarca, que es repeteix tristament al llarg de la història i que permet entendre moltes coses que encara passen avui dia.

Un altre episodi remarcable viscut a bord és l'homenatge que es va retre el 15 d'octubre d'aquell 1942 a Lluís Companys,

Salomó Marquès, retratat a la plaça gironina que rep el nom del professor i polític exiliat. A sota, la maleta que es va endur a l'exili i, al costat, documents diversos, com ara la reproducció d'una de les pàgines del dietari de Miquel Santaló fill, que narra el trajecte en vaixell cap a Mèxic. MANEL LLADÓ

en el segon aniversari de l'afusellament del president català. “*Papá ha tirado unas flores al mar y han hablado mi mismo papá y otro señor que no conozco. No podía ser más sencillo pero estaba bien*”, conclou el fill de l'aleshores nomenat delegat de la Presidència.

Classes de català

Arribats a Mèxic després del llarg i perillós trajecte, Miquel Santaló va esdevenir ministre d'Instrucció Pública del govern de la República a l'exili durant un parell d'anys. Com destaca Marquès, alguns documents mostren que va actuar a favor de la conservació i de la promoció de la llengua i cultura catalanes davant les autoritats republicanes. “No sempre amb èxit”, recorda. Explica que alguns pares catalans van demanar que es fessin classes de català a l'exili per tal que aquests no perdessin el que havien après durant la república a Catalunya. La resposta va ser de no permetre aquest ensenyament en hores lectives i Santaló va aconseguir oferir-ne si més no a fora de l'horari escolar. Es dona la circumstància, com destaca Marquès, que a Mèxic el nivell de l'educació va pujar exponencialment donat que van rebre al país l'avantguarda pedagògica representada pels mestres i professors republicans exiliats. Això, mentre a l'altre costat de l'Atlàntic, en una Espanya devastada per la guerra, el franquisme va fer retrocedir l'ensenyament “a

l'edat de la pedra”.

Mentre encara avui dia a casa nostra la memòria històrica es recupera en comptagotes, a Mèxic recorden la desaparició de Santaló com la pèrdua d'un dels tres apòstols del vell republicanisme gironí juntament amb Puig-Pujades i Irla, “essència del més pur liberalisme i de la democràcia”, escriu Marquès. *

